

УДК 378.1:355.588

Ольга Іванів

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА РЯТУВАЛЬНИКІВ
У ЛЬВІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ (середина ХХ – початок ХХІ ст.)**

Забезпечення пожежної безпеки неодмінно пов'язане з якісним підбором кваліфікованого особового складу (зокрема офіцерського), підготовка якого є завданням відповідного відомчого навчального закладу. Історичні віхи підготовки офіцерів протипожежного захисту в м. Львові сягають середини ХХ ст., коли з 4 по 10 травня 1954 р. Київське пожежно-технічне училище передислокували в м. Львів і, відповідно до наказу МВС СРСР, воно перейменоване у Львівське пожежно-технічне училище (ЛПТУ) МВС СРСР [2]. Сьогодні підготовка фахівців здійснюється вже в Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності (ЛДУ БЖД). Для дослідження організації підготовки рятувальників розглянемо, як впродовж уже майже 60-ти років здійснювали їх підготовку на вул. Клепарівській, 35 у м. Львові (саме там знаходився та функціонує сьогодні відомчий навчальний заклад) та проведемо порівняльний аналіз для з'ясування особливостей організації процесу підготовки рятувальників у цьому навчальному закладі в умовах його розвитку та реорганізації.

Дослідники головним чином акцентують свою увагу на історії самого навчального закладу, історичних кадрових перетурбаціях. Так, А. Підгайний розглядає становлення та розвиток системи підготовки офіцерських кадрів МНС України наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. з історичного ракурсу [3]. Те саме стосується роботи А. Харчука [5], де описано історичні віхи навчального закладу. Історії пожежництва Львова присвячена робота С. Поповича [4]. Однак безпосередньо аналізу розвитку навчального процесу у відомих працях уваги приділяється мало.

Метою роботи є дослідження організаційно-педагогічних особливостей підготовки рятувальників у м. Львові на різних етапах становлення відомчого навчального закладу і визначення шляхів їх застосування в сучасних умовах.

У підготовці рятувальників у відомчому навчальному закладі м. Львова можна виділити три етапи, кожний із яких був означений зміною назви самого закладу і його відомчого підпорядкування: функціонування ЛПТУ (1954–2001 рр.); функціонування Львівського інституту пожежної безпеки (ЛІПБ, 2001–2006 рр.); діяльність ЛДУ БЖД (з 2006 року до теперішнього часу).

На першому етапі (починаючи з 1954 року) підготовка кваліфікованих фахівців для пожежної охорони здійснювалась у ЛПТУ. Вперше зі стін училища 12 липня 1955 р. вийшло 179 кваліфікованих офіцерів, яким було присвоєно спеціальне звання “технік-лейтенант внутрішньої служби”, оскільки на той час пожежна охорона (й ЛПТУ відповідно) входила до складу МВС СРСР. Вступити до ЛПТУ могли абітурієнти, що мали повну 9-річну освіту, а також практичні працівники пожежної охорони (рядовий та молодший начальницький склад, за винятком прапорщиків), які не досягли 26-річного віку.

ЛПТУ існувало 47 років (1954–2001 рр.), тому змін в організації навчального процесу відбулося багато. Важливим було відкриття у 1961 р. в ЛПТУ заочного відділення із 75 слухачами на трьох курсах [2]. Також у 1965 р. збільшено набір курсантів і скорочено термін навчання з трьох років до двох із половиною. З березня 1984 р. в ЛПТУ підготовка фахівців здійснювалась два роки, а на навчання приймали осіб віком до 27 років, які пройшли дійсну військову службу. У 1988 р. введено новий навчальний план, розрахований на термін навчання 2 роки та 10 місяців. Варто зазначити, що у 1993 р. ЛПТУ першим з навчальних закладів тодішнього МВС перейшов на викладання всіх предметів виключно українською мовою.

У 1995 р. розпочато будівництво (завершилось у 1997 р.) навчально-тренувального центру в с. Цунів Городоцького району Львівської області для проведення табірних зборів із першокурсниками, чого вимагав відповідний наказ МВС України. Тут кандидатам у курсанти доводилося пізнавати ази пожежної справи та набувати первинних навичок із метою подальшого успішного засвоєння навчального матеріалу.

У ЛПТУ було організовано відповідні цикли (суспільних наук, пожежної техніки, пожежної тактики, пожежної профілактики, загальноосвітній), які неодноразово змінювали свої назви та перелік навчальних дисциплін аж до 2001 р. Так, наприклад, у серпні 1990 р. ліквідовано цикл суспільних наук і утворено цикл організації державної пожежної охорони. Однак зміни переважно стосувалися лише назв циклів і дисциплін, які переходили з одного циклу в інший. Ця тенденція спостерігалась і на подальших етапах становлення навчального закладу.

Важливою складовою підготовки курсантів було практичне навчання. Одразу ж після передислокації ЛПТУ до Львова на його базі почала функціонувати навчальна пожежна команда (пізніше перейменована в навчальну пожежну частину), у складі якої курсанти цілодобово несли бойове чергування та брали участь у гасінні пожеж, могли закріпити набуті на теоретичних заняттях знання і сформувати відповідні вміння та навички.

Наприкінці 50-х років ХХ ст. практичні заняття зі спеціальних дисциплін почали проводити на базах об'єктів народного господарства [5]. Це нововведення дало змогу курсантам повніше та глибше вникати в суть пожежної безпеки технологічних процесів, належно засвоювати конструктивні особливості будівель і споруд, пізнавати способи безпечного зберігання та складування речовин і матеріалів, з'ясувати основні причини виникнення і поширення пожеж, відпрацьовувати методики пожежно-технічних обстежень і навички ефективної локалізації та ліквідації пожеж.

Викладачі ЛПТУ вдосконалювали свій фаховий рівень і педагогічну майстерність на навчально-методичних зборах, засіданнях педагогічних рад, різноманітних конференціях та міжциклових і циклових засіданнях. У той час (починаючи з 50-х років ХХ ст.) вже проводились інструкторсько-методичні заняття, взаємне відвідування занять і наради учасників міжпредметних і предметних комісій. Для молодих викладачів проводилися спеціальні заняття, семінари та конференції з питань педагогічної майстерності (пізніше до цієї практики повернулися у 2010 р. вже в ЛДУ БЖД, де постійно з цією метою функціонує школа педагогічної майстерності).

Другий етап становлення та розвитку підготовки кваліфікованих рятувальників розпочався після реорганізації у 2001 р. ЛПТУ у Львівський інститут пожежної безпеки (ЛПІБ). Це, у свою чергу, зумовило зміни в організації навчального процесу. На базі циклів створено кафедри, а всі навчальні підрозділи об'єднались у факультет "Пожежна безпека". Поступово почала збільшуватися кількість науково-педагогічного персоналу, зокрема з науковими ступенями та вченими званнями, що сприяло більш якісному та кваліфікованому викладанню навчальних дисциплін. У 2003 р. ЛПІБ змінив відомче підпорядкування, перейшовши у підпорядкування МНС України.

Відбір до вишу здійснювався на конкурсній основі серед юнаків та дівчат (на контрактну форму навчання), яким на рік вступу виповнювалося 17 років. Слід зауважити, що віковий ценз до вступу обмежувався 25 роками. Абітурієнти складали вступні письмові іспити, а особи, що вступали за державним замовленням, окрім цього, проходили відбір за випробуваннями з фізичної підготовки. Паралельно з набором осіб для здобуття повної вищої освіти за спеціальністю "Пожежна безпека" здійснювалася підготовка осіб, що вступали ще до лав ЛПТУ. Останній випуск осіб, що навчалися за трирічною програмою училища, відбувся у 2005 р. Таким чином, був забезпечений безперервний цикл підготовки рятувальників і відбувся випуск у 2005 р. (адже перший випуск рятувальників зі стін ЛПІБ, котрі здобули повну вищу освіту за п'ятирічною програмою навчання, відбувся у 2006 р.).

З метою якісно нової підготовки фахівців для підрозділів служби цивільного захисту України та долучення до європейських освітніх стандартів процесу професійної підготовки рятувальників 29 березня 2006 р. ЛШБ реорганізовано в ЛДУ БЖД. У свою чергу це привело до створення нових факультетів (пізніше реорганізованих в інститути пожежної безпеки та цивільного захисту) та набору абітурієнтів на навчання за новими напрямками підготовки (нині у ЛДУ БЖД підготовка здійснюється за 20 напрямками та спеціальностями, а саме: пожежна безпека, транспортні технології, практична психологія, цивільний захист, філологія, екологія та збалансоване природокористування тощо). Навчальний процес забезпечують кваліфіковані науково-педагогічні працівники, серед яких 25 докторів наук, професорів і 105 кандидатів наук, доцентів. З 2011 р. навчання проводиться впродовж 5-денного навчального тижня.

До 2008 р. вступ до ЛДУ БЖД здійснювався за вимогами вступу в ЛШБ, однак надалі прийом відбувається за конкурсом балів атестату про середню освіту та сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання. Особи, що вступали за державним замовленням, окрім цього, проходили відбір за випробуваннями з фізичної підготовки.

Варто наголосити, що з 2008 р. Університет є членом Асоціації вищих навчальних закладів Європейського Союзу, які працюють у галузі безпеки людини – European Fire Service Colleges Association (EFSCA). Це сприяло активізації процесу переорієнтування програм підготовки фахівців-рятувальників на міжнародні зразки, швидшому впровадженню європейських стандартів у вітчизняну практику підготовки рятувальників [1].

Порівнюючи організаційно-педагогічні умови підготовки рятувальників у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності (середина ХХ ст. – початок ХХІ ст.), можна виокремити принципові відмінності навчального процесу на етапах становлення навчального закладу. Перехід від ЛШТУ до ЛШБ привів до: реорганізації циклів у кафедри; об'єднання навчальних підрозділів у факультети; збільшення кількості науково-педагогічного персоналу, зокрема з науковими ступенями та вченими званнями; зміна відомчого підпорядкування.

Ці зміни не були формальними, ґрунтувалися на потребах тогочасної суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в державі, відповідали запитам розвитку народного господарства Української РСР, а з 1991 р. – незалежної України; можна було спостерігати поступовий перехід від виключної підготовки кадрів пожежної охорони (з обмеженим спектром професійних знань, умінь і навичок) до формування системи професійної підготовки фахівців рятувальних служб (низки спеціальнос-

тей із широким спектром професійних компетенцій), яка демонструвала наближення до класичних форм підготовки фахівців вищої кваліфікації.

Основними характеристиками організації навчального процесу в ЛДУ БЖД є: перехід до європейських освітніх стандартів Болонського процесу; підготовка фахівців не лише за напрямом “Пожежна безпека”, а й ще за 19-ма напрямами та спеціальностями; створення нових структурних одиниць – інститутів; збільшення кількості кафедр університету; впровадження 5-денного навчального тижня; збільшення ліцензованого обсягу за напрямами підготовки.

Ці зміни не лише підтвердили тенденцію до інтеграції системи підготовки фахівців-рятувальників у загальну систему професійної освіти і підготовки кадрів високої кваліфікації України, а також й визначили орієнтацію на європейські стандарти підготовки рятувальників. У цьому процесі важливо враховувати найбільш прогресивні надбання зарубіжного досвіду, а також вітчизняної науки і практики. Серед таких здобутків доцільно виділити зокрема досвід впровадження практичної підготовки майбутніх рятувальників на базі реальних об’єктів народного господарства, міжциклові засідання і конференції обміну педагогічним досвідом професорсько-викладацького складу тощо.

Таким чином, на основі проведення порівняльного аналізу розкрито особливості організації процесу підготовки рятувальників у Львівському відомчому навчальному закладі в умовах його розвитку та реорганізації; виокремлено головні відмінності етапів становлення відомчого навчального закладу; встановлено, що розвиток світової освіти та впровадження європейських освітніх стандартів Болонського процесу не оминув і закладів, що здійснюють підготовку рятувальників. Предметом подальших досліджень стане вивчення основних тенденцій та особливостей становлення підготовки рятувальників у країнах Європи.

1. Інформаційна довідка про Університет. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ubgd.lviv.ua/index.php?id=pro-nas>
2. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності: Історичні віхи нашого навчального закладу. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ubgd.lviv.ua/index.php?id=118>
3. *Підгайний А. В.* Становлення та розвиток системи підготовки офіцерських кадрів МНС України наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. : автореф. дис. ... канд. іст. Наук : 20.02.22 / *А. В. Підгайний*; Національний університет “Львівська політехніка”. — Л., 2009. — 17 с.
4. *Попович С.* Пожежництво Львова [Текст] : історичний нарис / *С. Попович*. — Л. : Світ, 2002. — 368 с.
5. Пропам’ятна ювілейна книга Львівського державного університету безпеки життєдіяльності / За заг. ред. *А. І. Харчука*. — Львів, 2007. — 272 с.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2012

О. Иванив

**Профессиональная подготовка спасателей
во Львовском государственном университете
безопасности жизнедеятельности (середина XX в. – начало XXI в.)**

Изложены результаты анализа организации подготовки спасателей во Львове на разных этапах становления ведомственного учебного заведения. Выделены главные отличия этапов становления ведомственного учебного заведения. Установлено, что процесс развития образовательных стандартов в системе Болонского процесса не обошел и учреждений, осуществляющих подготовку спасателей.

Ключевые слова: подготовка спасателей, учебное заведение, образование, сравнительный анализ, учебный процесс.

O. Ivaniv

**Professional Training of Rescuers
at Lviv State University of Vital Activity Safety
(Middle of the XXth Century – the Beginning of the XXI Century)**

The author states the results of the rescuers training organization in Lviv at different stages of departmental education institution establishment. The article highlights the major differences between the stages of departmental education institution establishment. It is determined that the process of the development of educational standards in the Bologna process have not omitted the institutions that train rescuers.

Key words: rescuers training, education institution, education, comparative analysis, learning process.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
доцент О. В. Аніщенко